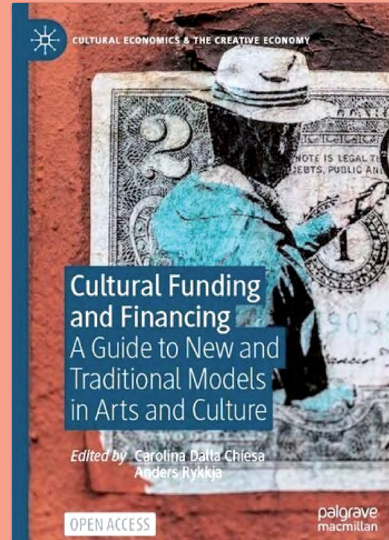

Boeken

Mirthe van 't Hooft

Dalla Chiesa, C. en A. Rykkja (eds.) (2026)

Cultural funding and financing: a guide to new and traditional models in arts and culture.

London: Palgrave Macmillan, 431 p.
link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-96696-5 (open access)

De culturele en creatieve sector bevindt zich in een periode van ingrijpende verandering. Terwijl subsidies onder druk staan en de toegang tot particuliere geldstromen afneemt, bieden digitale ontwikkelingen nieuwe kansen voor een groeiende groep makers. Dat leidt tot meer mogelijkheden en autonomie, maar ook tot meer concurrentie en een groeiende afhankelijkheid van platforms zoals Substack of Instagram. Makers hebben in theorie meer instrumenten tot hun beschikking, maar worstelen er in de praktijk vaak mee hoe deze doeltreffend te benutten.

Deze context benadrukt de behoefte aan vernieuwend inzicht over – en de relatie tussen – gevestigde financieringsmodellen en platformgebaseerde alternatieven. Denk aan lezers die via

Substack een schrijver rechtstreeks voor teksten betalen, of sponsordeals van commerciële merken voor makers op Instagram. *Cultural funding and financing* is vanuit deze behoefte aan nieuw inzicht samengesteld. De bundel, opgesteld door een internationaal gezelschap van wetenschappers en praktijkexperts op het gebied van culturele economie en ondernemerschap, cultureel management en digitalisering, is opgedeeld in drie delen en richt zich op onderzoekers, beleidsmakers en cultuurprofessionals.

Het eerste deel, 'Core funding and financing models', verkent de gevestigde financieringsfondamente van de culturele en creatieve sector: directe overheidssteun, fiscale prikkels, sponsoring, particuliere donateurs en auteursrecht. De hoofdstukken benadrukken het belang van zorgvuldige, ethische en financiële afwegingen om tot eerlijke en duurzame investeringen te komen. Lluis Bonet Agusti, hoogleraar Economie en directeur Cultural Management aan de Universiteit van Barcelona, biedt daarbij een uitgebreide analyse van de legitimatie, werking en beperkingen van directe overheidsfinanciering. Deze bijdrage is bijzonder interessant voor

beleidsmakers en bestuurders die meer inzicht willen in dit mechanisme (hoofdstuk 2). Het tweede deel, 'Extended (digital-based) funding and financing models', bespreekt digitale en hybride modellen die de financiering van cultuur fundamenteel veranderen. De bijdragen tonen hoe platforms nieuwe inkomstenstromen creëren, maar tegelijkertijd nieuwe afhankelijkheden introduceren en bestaande ongelijkheden versterken. Zo belonen algoritmes commerciële prikkels en engagementgedreven content, alsook gevestigde makers boven opkomend talent. Het derde deel, 'Case-studies and illustrations', vertaalt theorie naar praktijk, met casussen die variëren van museale digitaliseringsstrategieën tot verdienmodellen in de gameindustrie.

Drie centrale vragen

De bundel is opgebouwd rond drie centrale vragen. De eerste vraag betreft de noodzaak om kennis te verzamelen over gevestigde en opkomende financieringsmodellen in de digitale context, hoe zij zich in samenhang ontwikkelen en elkaar beïnvloeden. De bijdragen benadrukken dat digitale modellen vaak voortbouwen op bestaande mechanismen; streamingdiensten zoals Spotify zijn bijvoorbeeld afhankelijk van het auteursrecht voor hun verdienmodel.

De tweede vraag richt zich op deze toepassing in de praktijk; hoe combineren makers, creatieve ondernemers en culturele instellingen verschillende financieringsmodellen voor productie en verspreiding van kunst? De redacteurs benadrukken dat de huidige tijd vraagt om een duurzame financieringsmix, waarbij digitale alternatieven een nieuw perspectief kunnen bieden bij bezuinigingen en afnemende subsidies. Tegelijkertijd tonen bijdragen zoals die van Rotem Shneur, hoogleraar ondernemer-

schap aan de Universiteit van Agder, de obstakels die makers ervaren bij het omarmen van nieuwe modellen. Faalangst, vooroordelen over commerciële activiteiten en beperkte kennis van financieringsprocessen vormen belangrijke drempels, ondanks het potentieel voor hogere opbrengsten (hoofdstuk 9).

De derde vraag draait om de legitimering van de bundel: waarom is het noodzakelijk om financieringsmodellen expliciet te onderzoeken? De publicatie maakt duidelijk dat de manier waarop kunst en cultuur worden gefinancierd nooit neutraal is. Financiering bepaalt wie toegang heeft tot culturele productie, welke vormen zichtbaar worden gemaakt, wie erover kan meepraten en in welke mate het publiek invloed heeft. De casus van Alice Demattos Guimarães, PhD-onderzoeker en docent aan de Copenhagen Business School, en Natalia Maehle, hoogleraar aan de HVL Business School in Noorwegen, over het OVO-orkest in Brazilië laat zien dat crowdfunding en crowdfpatronage niet alleen financiële middelen opleveren, maar ook gemeenschapsvorming versterken doordat supporters actief meedenken over programma's en activiteiten (hoofdstuk 17).

De keuze voor deze benadering maakt de bundel tot een sterk theoretisch referentiekader. Tegelijkertijd blijft fondsenwerving hierdoor als praktische discipline bewust onderbelicht, waardoor concrete handvatten voor culturele professionals ontbreken en de bundel aanzienlijk minder aansluit bij de behoeften van deze beoogde doelgroep.

Makers en culturele instellingen kunnen het boek overigens beter van achter naar voren lezen. Begin met een relevante case-study uit deel drie en gebruik vervolgens deel één en twee als theoretische verdieping.

Doe je dat niet, dan kan de bundel al snel zwaar aanvoelen, mede door de academische toon en de veronderstelde voorkennis over beleid, economie en organisatie-theorie.

Al met al biedt *Cultural funding and financing* een actueel en uitgebreid overzicht van een hybride financieringslandschap in verandering. De bundel maakt overtuigend zichtbaar hoe digitalisering bestaande structuren beïnvloedt en nieuwe mogelijkheden opent. Voor onderzoekers en (in mindere mate) beleidsmakers is dit een uitvoerig naslagwerk, voor makers en instellingen een gids die helpt het financieringslandschap beter te begrijpen, mits zij bereid zijn zelf de vertaalslag naar de praktijk te maken.

Mirthe van 't Hooft

is consultant bij Adviesbureau Berenschot

Henri Swinkels

Akkermans, E. (2025)

In perspectief: terug- en vooruitkijken naar cultuurbeleid en -praktijk.

Utrecht: Uitgeverij IJzer, 191 p.

Prijs: € 25,-

Al is het nadrukkelijk niet de opzet, het lijkt onvermijdelijk dat een terugblik op een bijna vijftig jaar lange carrière in de culturele sector iets krijgt van 'opa vertelt'. Cultuurprofessional Erik Akkermans lijkt er een beetje mee te spelen. Puttend uit zijn rijke carrière, haalt hij anekdotes aan en schetst hij situaties die onmiskenbaar iets nostalgisch hebben. Maar het helpt dat hij, naar eigen zeggen, eigenlijk niet zo goed is in anekdotes. Geen van de voorvallen wordt breed uitgemeten of aangedikt. Elke anekdote is bovendien, anders dan zijn makkelijke schrijfstijl doet vermoeden, zorgvuldig gekozen. →

Hij grijpt ze aan om de actualiteit te voorzien van een historisch perspectief. Akkermans wil de lange lijnen zichtbaar maken.

Het boek is een verzameling van de columns die Akkermans eerder publiceerde in *De Cultuurpers* (2022-2025). Bij het schrijven van die columns toonde Akkermans een voorliefde voor de circulaire vertelling. Aan het eind refereert hij, veelal ludiek, aan de regels waarmee hij zijn column begon. Dat werkt goed in een column, maar beduidend minder in een boek. Het blijven al met al afzonderlijke observaties en beschouwingen. De discussies over gevestigde versus vernieuwende kunst, kunstenaarsbeleid of kunstbeleid, de organisatie van de culturele sector, belangenbehartiging, lobby of meebesturen, de kwetsbaarheid van adviesraden, de ongelijke spreiding en toegang tot cultuur, cultuureducatie en het gesteggel binnen gemeenten over creativiteitscentra en muziekscholen: het zijn stuk voor stuk onderwerpen die al decennia spelen, en waarin Akkermans verschillende rollen heeft vervuld, steeds als verbinder tussen de culturele sector en het beleid vanuit het Rijk. Soms met een resultaat waar cultuurprofessionals nu nog

profijt van hebben. Zoals de Boekmanstichting, de Raad voor Cultuur en Kunsten '92, die in zekere zin tot de erfenis gerekend kunnen worden van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen, waar Akkermans zijn carrière ooit begon. Maar er is ook het nodige jammerlijk verloren gegaan. De Kunstuitleen zou, net als de regeling Beroepskunstenaar in de klas (BIK), van Akkermans weer terug mogen keren. En dat geldt in zekere zin ook voor de Beeldende Kunstenaars Regeling (BKR) uit 1987, en later de Wet inkomensvoorziening kunstenaars (WIK) en de Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK). Er blijft behoefte aan sociaal beleid voor de culturele en creatieve sector, aldus Akkermans.

Twee hoofdstukken (20 en 21) hebben een afwijkende aanpak. Akkermans duidt ze als intermezzo. Hierin reageert hij op twee publicaties van respectievelijk Melle Daamen en Winnie Sorgdrager. Hoewel hij veel waardering heeft voor Daamen, heeft Akkermans niets op met zijn *Grazen boven het kunstgras* (2022). De stelligheid waarmee 'kunstgrasgrazer Melle' het falen van het Nederlandse kunstbeleid afkondigt, is duidelijk niet aan Akkermans besteed. Hij verwijt

Daamen recalcitrantie als gimmick, waarbij zijn redeneringen kort door de bocht, slordig doordacht en inconsequent zijn. Daarentegen weet *Zuurstof van de samenleving: waarom cultuur een regeringszaak is* (2024) van Winnie Sorgdrager hem te verrassen. Zelfs in de, wat hij noemt, vrij droge en weinig persoonlijke stijl van Sorgdrager ziet hij een voordeel: het werkt goed bij een korte inleiding op het cultuurbestel. Onverwacht geven deze twee recensies een inkijkje in de aanpak die Akkermans preferereert: evenwichtig en bovenal mild.

Berusting

Al met al zit het met het terugkijken naar cultuurbeleid en -praktijk in deze vijftientig columns wel goed. Maar het beloofde vooruitkijken komt minder uit de verf. De toekomst is ongewis en, zoals zijn beschouwingen aantonen, in grote mate afhankelijk van personen, omstandigheden en maatschappelijke en politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. Het is de vraag of de lange lijnen uit het verleden zich zomaar laten doortrekken naar de toekomst. De veronderstelde blik vooruit blijft in dit boek dan ook in het heden steken. Akkermans trekt op basis van zijn rijke ervaring lessen uit het verleden, doet suggesties en geeft adviezen. Maar zoekt daarbij niet naar scherpe analyses, noch naar een stevige stellingname. Ongetwijfeld heeft hij in zijn lange loopbaan de nodige eigengereide dwarsliggers ontmoet. Maar Akkermans blijft mild in zijn oordeel. Geen trap na. Mede- of tegenstanders kunnen beide rekenen op zijn sympathie. Het geheel overziend klinkt er zelfs enige berusting in door. Akkermans stelt zich daarmee professioneel op. Dat is goed, maar ook jammer voor wie benieuwd is naar zijn persoonlijke visie. En vaak blijken de lange lijnen niet lineair maar, net als zijn

vertelvorm, circulair. Wat we eerst weten te bewerkstelligen, schaffen we na enige tijd weer af, om het later weer op te tuigen. En zo voort, en zo voort.

De waarde van het boek zit in de brede ervaring die Akkermans ruimhartig deelt. Het biedt een prachtig beeld van waar de culturele sector vandaan gekomen is, maar laat open waar het naartoe gaat. Meer dan zijn bedoeling, is het misschien toch een beetje 'opa vertelt' geworden. Maar laat je dat niet weerhouden *In perspectief* te lezen. Wijsheid komt met de jaren. Dus beter nemen we zijn adviezen serieus.

Henri Swinkels

is directeur-bestuurder van RICK in Weert. Hij was namens de SP gedeputeerde Cultuur en Samenleving in de provincie Noord-Brabant en directeur-bestuurder van Kunstloc Brabant

Esther Didden

Kempers, P. (2025)

[Aflslag rotonde: een roadtrip langs Nederlandse buitenkunst.](#)

Amsterdam: Valiz, 304 p.

Prijs: € 27,50

Waarom wilt u precies op deze plek kunst in de openbare ruimte? Dat was, volgens Tom van Gestel, de centrale vraag die aan alle kunststopdrachten ten grondslag lag ten tijde van Praktijkbureau Beeldende Kunststopdrachten (PBK) en diens opvolger Stichting Kunst en Openbare Ruimte (SKOR), waarvan hij dertig jaar lang artistiek leider/adjunct-directeur was. Een goede vraag waarop niet een-twee-drie een antwoord is te geven.

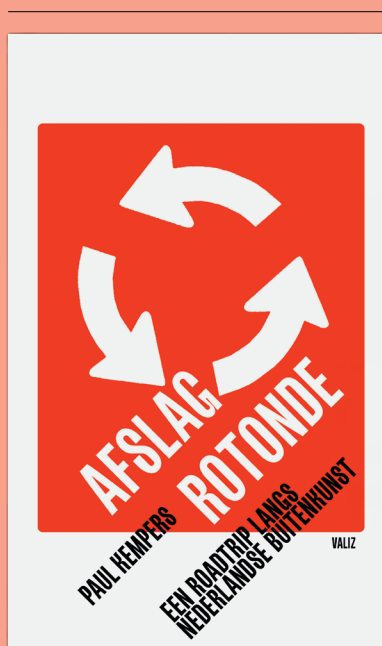
Van Gestel stapte als één van de eerste gasten bij kunsthistoricus Paul Kempers in de auto, zoals beschreven in het boek *Aflslag rotonde: een roadtrip langs Nederlandse buitenkunst*. Een boek over kunst in de (semi-)

openbare ruimte van pak 'm beet begin jaren tachtig tot de jaren tien van deze eeuw. Een boek waarin hij kriskras door Nederland rijdt, af en toe vergezeld door een bijrijder, en kunstwerken uit deze periode van dertig jaar opzoekt. De titel frappeert: beide organisaties realiseerden nooit een permanent kunstwerk op een rotonde, al staan er in Nederland meer dan genoeg.

In zijn boek schetst Kempers een tijd waarin kunst in de openbare ruimte bloedserieus werd genomen, niet alleen in het kunstdiscours zelf, maar ook door de politiek. Hij legt uit hoe de percentageregeling uit 1951, waarbij een percentage van de bouwkosten van het Rijk aan openbare kunst besteed moest worden, op steeds meer weerstand stuitte bij het verantwoordelijke ministerie. Het werd als te onduidelijk gezien wat de maatschappelijke impact van openbare kunst dan was. Dat resulteerde erin dat de roep om geëngageerd kunstbeleid in de cultuursector toenam. De inzet van kunstenaars zou ten goede moeten komen aan de inrichting van de openbare ruimte, en 'gewone' mensen

moeten prikkelen om de creativiteit in zichzelf te ontdekken. Het was een tijd waarin grenzen werden verkend, zo valt te lezen, waarin potentiële opdrachtgevers werden verleid om onbekende wegen in te slaan.

Interessante kunstenaars moesten uit hun atelier gehaald en losgelaten worden op de openbare ruimte. Dat waren de doelen die het PBK en later SKOR voor ogen hadden, en die tot de ophefing in 2012 van kracht waren. Dit roept vragen op: hoe werden opdrachtgevers verleid, wat waren interessante kunstenaars en waarom? Dat blijft vaag. Maar kunst in de openbare ruimte was in die tijd *alive and kicking* en dat was heerlijk. Kempers weet dat gevoel goed in herinnering te roepen. Menig kunstenaar zal hiernaar terugverlangen. De ambitieuze aanpak heeft tot meerdere fantastische kunstwerken geleid die in het collectieve geheugen gebeiteld zijn. Sommige zijn iconisch zonder dat je ze zelf ooit gezien of ervaren hebt, zoals *Engelen/Angels* van Moniek Toebosch op de Afsluitdijk en *AAP* van Aernout Mik in de Sint Maartenskliniek in Ubbergen. →

Kunst als precies het goede antwoord op de vraag waarom er kunst moet komen op exact die plek.

Al blijft zo'n antwoord lang niet altijd relevant. Wat te denken van het kunstwerk zonder titel van Sigurdur Gudmundsson op de Grote Markt in Almere? Op een sokkel van drie zuilen van Zweeds graniet plaatste de kunstenaar een plateau met daarop twee gestileerde fallusachtige vormen van een visvin en een vogel-vleugel. De adviescommissie beeldende kunst motiveerde in 1989 haar keuze voor dit werk met de verwachting dat de inwoners van Almere aangenaam verrast zouden zijn. De vin als symbool voor de drooggelegde Zuiderzee en de vleugel als verbeelding van Almere dat haar vleugels uitslaat.

Gemiste kans

Voor even zullen de bewoners misschien verrast zijn geweest, maar de kracht van het Almeerse beeld is al geruime tijd uitgewerkt. Dat is niet per se erg, dat geldt voor meer kunst in de openbare ruimte. Kunstwerken zijn immers ook vertegenwoordigers van een bepaalde (politieke) tijdgeest. Wat wel wringt, is dat Kempers daar met geen woord over rept. Hij blijft gedurende zijn autotocht dwars door Nederland dicht bij de motieven van destijds en laat achterwege wat ruim dertig jaar PBK/SKOR Nederland heeft opgeleverd. Hij besteedt geen aandacht aan degenen die deze kunstwerken vandaag de dag in hun directe omgeving tegenkomen. Kunstwerken komen tegenwoordig vaak in samenspraak met bewoners tot stand. Dat is ongetwijfeld een reactie op de periode die Kempers beschrijft, waarin de verantwoordelijke organisaties het adagium hanteerden dat de samenleving zich tot de kunst moest verhouden en niet andersom. Net zoals dat destijds weer een reactie was op de omgevingskunst vanuit de

percentageregeling. Een gemiste kans om dit perspectief onbelicht te laten en onlogisch als je naar al die kunstwerken toerijdt.

Met *Afslag rotonde* pleit Kempers voor een alternatieve kunstgeschiedschrijving door een mix van archiefonderzoek, gesprekken met deskundigen en betrokkenen, en een kriskras autotocht. Dat legitimeert misschien zijn ritjes naar plekken waar kunstwerken ongerealiseerd bleven, maar hij staat daar vervolgens nogal lang bij stil. Dat is wat veel gevraagd van de lezer. Al met al is de *roadtrip* ongeloofwaardig en dat wringt. Voor foto's van de kunstwerken die Kempers bespreekt, hoef je het boek niet aan te schaffen: deze zijn klein en zwart-wit. Wie de kunstwerken wil zien, moet zelf in de auto stappen.

Esther Didden

is filosoof. Ze schrijft, denkt en adviseert over kunst in de openbare ruimte voor onder andere *BK-informatie* en diverse gemeenten

Pieter-Matthijs Gijsbers

Scharloo, M. (2026)

Een eeuw verweven: 100 jaar Museumvereniging.

Zwolle: Waanders, 208 p.

Prijs: € 35,-

In het boek *Een eeuw verweven* belicht Marjan Scharloo, historica en oud-museumdirecteur, cruciale momenten uit de honderdjarige geschiedenis van de Museumvereniging. De oprichting van de Vereniging van Directeuren van Nederlandsche Musea op 27 februari 1926 was een officieel, maar bescheiden begin, legt ze uit. Honderd jaar later is de Museumvereniging uitgegroeid tot een invloedrijke instelling in (cultureel) Nederland en mag ze zich 'Koninklijk' noemen.

Meer dan een laudatio

Mede aan de hand van goed gekozen foto's die getuigen van museale transformaties, verweeft Scharloo in haar boek de *fortuna critica* van de Koninklijke Museumvereniging met maatschappelijke, culturele en politieke ontwikkelingen in Nederland. Het is deze contextualisering die de publicatie uittilt boven een tevreden laudatio 'op onszelf'. Regelmatig wisselt het werk bovendien van perspectief en klinkt de stem van de buitenwereld, als een invloedrijke 'distant mirror'. Meer dan eens stimuleerde deze stem een in zichzelf gekeerde museumsector tot handelen en positionering.

Een treffend voorbeeld hiervan is de respons van de Museumvereniging op een optreden van Frans Timmermans tijdens het Museumcongres van 2012. Timmermans vroeg zich af of musea tijdens de forse bezuinigingen op de Rijksbegroting (2010) niet te afwachtend waren geweest en te intern gericht, zonder uit te reiken naar politiek en samenleving. Naar zijn idee zou deze teruggetrokken mentaliteit de 'maatschappelijke rancune jegens kunst en cultuur' verklaren. De Museumvereniging liet er geen gras over groeien en zocht in de hoogste versnelling aansluiting bij publiek en politiek, met de rapporten *Musea voor morgen* (2012) en *Musea voor mensen* (2014). Voor museumdirecteuren werden in 2014 studiedagen 'lobbyen' georganiseerd. Nederlandse musea waren ontwaakt.

Een andere kwaliteit van het boek is dat het de museumsector stimuleert tot 'meer en verder'. Als op een dienblad presenteert de auteur ons onderwerpen die vragen om aandacht en uitdieping. Zoals een grondige ontsluiting van het archief van de Koninklijke Museumvereniging; je verbaast je erover dat dit nog niet geschiedde. Urgent en

actueel is ook de oproep tot onderzoek naar onderwerpen waarvan Scharloo laat zien dat die in de afgelopen honderd jaar vrij constant de museale agenda's beheersen: de verhouding van de Nederlandse musea tot de politiek en het publiek. Onderwerpen die onlosmakelijk met elkaar zijn verweven. Musea kunnen immers tot effectieve instrumenten van politieke en ideologische publieksbeïnvloeding worden getransformeerd, net als kunst, cultuur en erfgoed. In kantelende democratieën zijn ze, vaak samen met wetenschap en literatuur, de eerste doelwitten van op controle en uniformering gerichte machthebbers.

Dat ook ons land in de greep komt van dergelijke tendensen, blijkt uit het rapport dat de Raad voor Cultuur onlangs liet verschijnen: *Makers (z)onder druk: artistieke vrijheid als democratisch fundament* (2026). Ondubbelzinnig staat de Raad hiermee voor het belang van artistieke vrijheid. Recente, verontrustende ontwikkelingen in de museumwerelden van Polen en de VS dwingen tot handelen. De gebeurtenissen in beide landen en ook elders maken duidelijk dat een museumsector die niet is voorbereid op zowel de snelheid als de diepte van de politieke inmengingen, averij oploopt.

Een manifest!

Scharloo's boek wakkert de opvatting aan dat in het dossier over artistieke vrijheid en in vergelijkbare dossiers bij uitstek een rol is weggelegd voor de Museumvereniging – en dat is nóg een kwaliteit van *Een eeuw verweven*. Het boek legt de potentie bloot van deze 'machtige vereniging', waarvan de auteur verschillende succesvolle interventies opsomt, zoals die ten tijde van de coronapandemie.

Reflectie op en onderzoek naar het ideologisch-politieke gebruik van musea en andere culturele instellingen, gaat naar mijn idee fundamenteel bijdragen aan visie, beleid en strategie de komende jaren. En dat is urgent. Hier ligt een rol voor de Museumvereniging voor de hand, mogelijk in samenwerking met de Boekmanstichting.

De Museumvereniging heeft een tweeledige uitdaging, vat Scharloo tot besluit van haar boek samen. Enerzijds is dit de samenwerking tussen musea onderling. Anderzijds 'om samen met de leden de inbedding in de samenleving verder te versterken' (p. 191). Museumdirecteuren die zich de vraag stellen hoe dit dan te doen, als polarisatie groeit en middelen slinken, laat Scharloo niet met lege handen achter. Als een

rode draad vlecht ze voorbeelden aaneen van museale successen en die zijn doorgaans het resultaat van samenwerken. Samenwerken binnen de sector en vanuit de sector met de wereld daarbuiten. De oprichting van het Blockbusterfonds is hiervan een goede illustratie. De motor hierachter was Joop van den Ende, die zich in 2011 krachtig uitsprak tegen de aanhoudende bezuinigingen op kunst en cultuur. Het fonds, een samenwerking van de VandenEnde Foundation, het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSBfonds en de BankGiro-loterij, droeg substantieel bij aan de versterking van het museale ondernemerschap.

De oproep tot dialoog en gemeenschappelijkheid maakt *Een eeuw verweven* veel meer dan een lustrumboek. Ik las het als een stimulerend manifest. Een *must-read* voor elke professional in de museum- en erfgoedsector. •

Pieter-Matthijs Gijbers

is sinds 2014 directeur van Comenius Leergangen, een aan de Rijksuniversiteit Groningen gelieerde netwerkgroep gericht op leiderschap. Daarvoor was hij werkzaam in de museumwereld